

GROEN

vakblad voor ruimte
in stad en landschap

67e jaargang - JANUARI 2011 - Nr. 1

De twee beste Natuurontwikkelingsprojecten 2010	10
De Schinkeleilanden	17
Groene waterzuivering	32
Speelnatuur: een hype of een visie?	40

Speelnatuur: een hype of een visie?

Groen is gezond en natuurlijk spelen is in opmars. Veel gemeenten springen hierop in door natuurspeelplaatsen te realiseren. Een visie blijkt echter vaak te ontbreken. Een speelplek waar boomstammen worden neergelegd is niet per definitie een leuke en uitdagende speelplaats. Want er is een groot verschil tussen een hype en een visie.

Uit de vele wetenschappelijke onderzoeken die de laatste jaren zijn uitgevoerd, onder andere door het voormalig ministerie van LNV, Wageningen UR en Alterra, blijkt dat groen gezond is. In het maartnummer 2010 van Groen is al uitgebreid ingegaan op het effect op volwassenen. Een groene omgeving heeft echter nog meer voordelen wanneer kinderen hier kunnen spelen. Dagelijks buitenspelen in de natuur is veel meer dan alleen een frisse neus halen.

PRIKKELEN VAN ZINTUIGEN EN FANTASIE

Tijdens het buitenspelen in een natuurlijke omgeving worden alle zintuigen geprikkeld. Kinde-

ren worden instinctmatig geboeid door alles wat verandert. Voor baby's en peuters is de wind in hun haar, opspattend water en zand in hun hand daarom al een hele ontdekking. De materialen vervormen en gaan hun eigen weg. Het ervaren van stilte of juist het geluid van ritselende bladeren en zingende vogels kan kenmerkend zijn voor een plek. Ook het ontdekken van geuren is een beleving. Zo heeft ieder seizoen herkenbare geuren, zoals die van bloeiende bloemen, gemaaid gras of natte bladeren. Contact met natuurlijke elementen als planten, dieren, water en klimaat geeft het gevoel dat je leeft. Je wordt je bewust van je lichaam en de veranderende omgeving. Het spelen met losse, natuurlijke materialen als takken, stenen, grond en water daagt kinderen uit om hun fantasie en creativiteit te gebruiken. Niets staat vast, waardoor het kind geheel vrij is in zijn manier van spelen.

HERSENONTWIKKELING BIJ KINDEREN

Bij alles wat een kind nieuw ontdekt, worden in de hersenen dwarsverbindingen tussen verschillende delen van de hersenen gemaakt, de zogenaamde synapsen. Hoe meer ervaringen een kind opdoet, hoe meer verbindingen er worden aangemaakt.

Deze verbinden zorgen ervoor dat je inzicht krijgt: bijvoorbeeld in diepte, snelheid, risico's, kansen en mogelijkheden. Wanneer de speelomgeving spannend en gevarieerd is, moet een kind zelf inschatten of het iets wel of niet kan. Het zal nadenken over hoe het zijn doel kan bereiken. Oudere kinderen zullen daarbij inschatten wat de risico's zijn. Een kind dat in het water van steen naar steen springt, leert dat hij natte koude voeten krijgt wanneer hij per ongeluk mis springt. Wanneer het echter droog de overkant bereikt, zal het gevoel van eigenwaarde van het kind toenemen. Het zijn kleine en grote leermomenten die kinderen sterker maken, zowel fysiek als psychisch. In een té veilige omgeving, waar een kind geen spanning kan beleven en hij zijn grenzen niet kan opzoeken, zal een kind deze leermomenten niet ervaren. Een saaie omgeving zal eerder leiden tot verveling, wat weer kan leiden tot overlast.

MOTORIEK

Een natuurlijk terrein is nergens gelijk. Verschillen in hoogte, stabiliteit, afwerking en beplantingsdichtheid zorgen ervoor dat het lichaam van een spelend kind zich continu moet aanpassen. Hun motoriek wordt hierdoor gestimuleerd en ontwikkeld. Kinderen rennen en bewegen veel, wat goed is voor hun lichamelijke gesteldheid en conditie en het voorkomen van obesitas. Tijdens het bouwen, bloemen plukken, hout snijden en kliederen met water en zand wordt daarnaast ook de fijne motoriek gestimuleerd.

SEIZOENSBELEVING

De verschillende seizoenen zorgen ervoor dat een natuurlijke speelomgeving het gehele jaar door anders is. In de lente wordt het terrein langzaam groen, vogels bouwen nestjes, insecten vliegen

weer door de lucht en de dagen zijn lang. Zonder hier de aandacht op te vestigen, pikken kinderen deze veranderingen op en spelenderwijs leren zij over de seizoenen. De speelaanleidingen op een natuurlijk terrein veranderen gedurende het jaar. In de zomer wordt bijvoorbeeld verstoppertje gespeeld in de bosschages, terwijl in de herfst 'soepjes' worden gemaakt van bladeren, vruchten en takjes. Kinderen hebben het buiten niet snel koud. Instinctmatig gaan zij meer bewegen om hun lichaam warm te houden.

POSITIEVE EFFECTEN VAN SPEELNATUUR

Samenvattend kan gesteld worden dat tijdens het spelen in de natuur zowel de motorische als de cognitieve, emotionele en psychische ontwikkeling van kinderen gestimuleerd wordt. Hierbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat het een speelomgeving moet zijn die enerzijds prikkelt en uitdaagt en anderzijds voldoende veilig is waardoor de kans op ernstig letsel minimaal is.

Een goed doordacht ontwerp is hierbij onmisbaar. Een andere reden om speelnatuur in de nabije omgeving van kinderen te realiseren, is om hen meer te betrekken bij de natuur. Ook zonder aanvullend educatief programma zullen kinderen zich meer verbonden voelen met hun natuurlijke leefomgeving. Betrokkenheid in de jonge jaren kan tijdens hun volwassen leven leiden tot een actieve rol op het gebied van natuurbescherming of -behoud. Gezien de terugloop van leden bij milieu- en natuurorganisaties is ook dit een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst.

NATUUR ALS HYPE

Inmiddels weet een groot deel van de groenprofessionals dat groene speelterreinen leuk en belangrijk zijn voor de jeugd. Toch zijn de eerder genoemde positieve effecten - bijvoorbeeld die op pedagogisch gebied - niet bekend bij iedereen. Daar waar een visie op natuurlijk spelen ontbreekt, laat de kwaliteit van gerealiseerde natuurlijke speelplekken veelal te wensen over. In deze gevallen is sprake van een hype: meedoen omdat het een landelijke trend is. Een voorbeeld van de 'speelnatuurhype' is het willekeurig neerleggen van boom-

stammen, zonder het gebruiksdoel, de ligging of de routing te bekijken in een groter verband. Een ander veel voorkomend verschijnsel is de 'natuurlijke speeltuin' waar diverse speeltoestellen met een natuurlijke uitstraling geplaatst zijn, maar waar amper beplanting is. Kinderen hebben hier weinig invloed op hun omgeving omdat zij hier niet kunnen spelen met losse materialen. Contact met de natuur is hier niet, de speelmogelijkheden zijn beperkt en de leermomenten minimaal. De trend volgen zonder inhoudelijke achtergrondinformatie te verzamelen is een gemiste kans. Een uitdagende en leerrijke speelomgeving die bovendien door de gebruikers als leuk ervaren wordt, behoeft aandacht, kennis en een multidisciplinaire visie. Zoals voor elk ander plan voor de openbare ruimte dient gekeken te worden naar de ligging, doelgroep, gebruik, gebruiksintensiteit, routing, beheer, veiligheid en

wetgeving. Alleen dan zal duurzame speelnaatuur een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kinderen, nu en in de toekomst.

INBEDDING EN COHESIE

Kinderen hoeven niet in ieder plantsoen te kunnen spelen. Naast dat het terrein zelf geschikt moet zijn, is de aansluiting met woonwijken ook van groot belang. Een speelplaats omringd door grote verkeerspleinen dient een grotere integrale aanpak te krijgen zodat kinderen zelfstandig en op een veilige manier de speelplek kunnen bereiken. Ook zijn er vaak buurtbewoners die bij voorbaat spreken over overlast, ook wanneer weinig hinder te verwachten is. Om draagvlak te creëren moeten daarom naast gebruikers en beleidsmakers ook omwonenden bij de plannen betrokken worden. Door middel van een integrale aanpak kan getracht worden om meer cohesie en begrip in een wijk te krijgen. Een speelplaats kan dan een centrale plek in een buurt worden, met een belangrijke sociale functie. Ook op het gebied van veiligheid, betrokkenheid en beheer is een juiste inbedding van speelplekken in ieders belang.

GROEN GRID VOOR ALLE KINDEREN

Veel gemeenten moeten kiezen tussen uitbreiden of inbreiden. In veel gevallen is inbreiden een goede optie voor de toekomst, omdat op deze wijze

ons resterende cultuurlandschap het minst aangetast wordt. Op het gebied van infrastructuur heeft een compacte stad voordelen wat versnippering en transportbewegingen betreft. De afgelopen decennia heeft veel openbaar groen moeten wijken voor bebouwing of verharding, niet enkel door verdichting maar ook door bezuinigingen op beheerkosten. Kansen voor het behoud van groen en speelruimte zijn er gelukkig ook, onder andere bij kinderdagverblijven en scholen. Deze veelal sober ingerichte pleinen zouden in de toekomst een fijnmazig groen grid kunnen vormen. Het vergroenen van schoolpleinen heeft veel positieve effecten, zowel direct als indirect. Zoals eerder beschreven, is speelnaatuur van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. Daarnaast zal bij het transformeren van tegelpleinen naar speelnaatuur, nieuwe natuur gecreëerd worden waar flora en fauna nieuwe kansen krijgen, uiteraard op beperkte schaal. Hierbij moet gedacht worden aan nestgelegenheden voor vogels, ruimte voor vlinders en andere insecten. Wanneer schoolpleinen buiten de reguliere lestijden opengesteld zijn voor de buurt of de speelplekken semiopenbaar worden ingericht, krijgen alle kinderen de kans om in hun eigen omgeving, dicht bij huis, te spelen in een natuurlijkere omgeving. Op deze manier is het mogelijk om alle kinderen in contact te brengen met de natuur en met elkaar, terwijl zij gelijktijdig plezier hebben en zich ontwikkelen.

PARELS IN DE STAD

Een goed ontworpen speelplek met voldoende draagkracht van burgers en beleidsmakers is een parel voor de toekomst. Zowel op het gebied van natuur in de stad als op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe generaties kinderen. Geen hype, maar een bewuste richting die van groot belang is voor de toekomst van onze leefomgeving.